॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥७॥ गुणाइति आकाशादयःपंचक्रमेणएकद्वित्रिचतुःपंचगुणयुक्ताइत्यर्थः तेषांभूतानांमध्येयद्भूतंयावत्कालपर्यंतंयथायेनप्रकारेणवर्ततेतद्भूतं एकस्तच्छब्दस्तावच्छब्दार्थः तावत्कालपर्यंतंतावद्गुणंस्मृतं अत्रपूर्वार्द्धोक्ताव्यवस्थासूक्ष्मभूतेष्वेवज्ञेया स्थूलेषुतुपंचीकरणादूर्ध्वंसर्वाण्यपिपंचगुणानि त्रिवृत्करणपक्षेच आकाशवायूक्रमेणैकद्विगुणकौइतराणिपंचगुणान्येवेत्याशयः तत्रपंचीकरणंतु आकाशादीन्प्रत्येकंद्वेधाविभज्यएकस्मिन्भागेस्वेतरभूतचतुष्टयस्यअर्धीकृतस्यचतुरश्चतुर्थांशान्प्रक्षिप्यएकैकंस्थूलभूतंभवति तथात्रिवृत्करणं तेजोबन्नानिप्रत्येकंद्वेधाविभज्यएकस्मिन्नर्धेस्वेतरयोरर्धार्धंप्रक्षिपेदिति एवंसंकीर्णेष्वपिआकाशादिसंज्ञाःस्वभागाधिक्यादितिज्ञेयं ॥ ८ ॥ ननुपंचीकरणपक्षेकथमाकाशेगंधाद्यनुपलंभः कथंवात्रिवृत्करणपक्षेवायौगंधोपलंभइत्याशंक्याद्येस्थूलाकाशस्याप्रत्यक्षत्वेनतद्गतगंधादीनामप्यप्रत्यक्षत्वमित्यभिसंधायद्वितीयंप्रत्याह उपलभ्येति अप्स्वितिदृष्टांतार्थं यथाप्सुएलालवंगादिगंधउपलभ्यते एवंवायावपिआगंतुकद्रव्यसंपर्कजएवगंधानुभवोनत्वाजानसिद्धद्रव्यसं

मनःसृष्टिंविकुरुतेचोद्यमानंसिसृक्षया॥ आकाशंजायतेतस्मात्तस्यशब्दंगुणंविदुः ॥ ४ ॥ आकाशात्तुविकुर्वाणात्सर्वगंधवहःशुचिः॥ बलवान्जायतेवायुस्तस्यस्पर्शोगुणोमतः॥ ५॥ वायोरपिविकुर्वाणाज्ज्योतिर्भवतिभास्वरं॥ रोचिष्णुजायतेशुक्रंतद्रूपगुणमुच्यते॥ ६॥ ज्योतिषोपिविकुर्वाणाद्भवंत्यापोरसात्मिकाः॥ अद्भ्योगंधस्तथाभूमिःसर्वेषांसृष्टिरुच्यते ॥ ७ ॥ गुणाःसर्वस्यपूर्वस्यप्राप्नुवंत्युत्तरोत्तरं॥ तेषांयावद्यथायच्चतत्तत्तावद्गुणंस्मृतं ॥ ८ ॥ उपलभ्याप्सुचेद्गंधंकेचिद्ब्रूयुरनैपुणात् ॥ पृथिव्यामेवतंविद्यादपांवायोश्चसंश्रितं ॥ ९ ॥ एतेसप्तविधात्मानोनानावीर्याःपृथक्पृथक् ॥ नाशक्नुवन्प्रजाःस्रष्टुमसमागम्यकृत्स्नशः॥ १० ॥ तेसमेत्यमहात्मानोह्यन्योन्यमभिसंश्रिताः॥ शरीराश्रयणंप्राप्तास्ततःपुरुषउच्यते॥ ११ ॥ शरीरंश्रयणाद्भवतिमूर्तिमत्षोडशात्मकं॥ तमाविशंतिभूतानिमहांतिसहकर्मणा॥ १२ ॥

पर्कजइत्यर्थः अनैपुणादितिमूर्खाणामेवायंपूर्वपक्षोनविदुषांकाणादादीनां तेहियुक्तिबलेनैववायौगंधाभावंनिश्चिन्वंतीतिदर्शितं ॥ ९ ॥ सप्तमनःसिसृक्षाशब्दितौमहदहंकारौसूक्ष्माकाशादयश्च असमागम्यअमिलित्वा ॥ १० ॥ महात्मानोव्यापकाःसमेत्यत्रिदंडविष्टंभवदन्योन्यबलमाश्रित्यैकीभूयेत्यर्थः पूरितिशरीरस्यनामतत्रवसतीतिपुरुषइत्यवयवार्थः ॥ ११ ॥ षोडशपंचस्थूलभूतानिसमनस्कान्येकादशेंद्रियाणिचतदात्मकंशरीरं षोडशानांसृष्टिस्तुव्यक्तात्मकंमनइतिमनःसृष्ट्यैवोक्तेतिनतेषांपृथक्सिद्धिस्तार्किकाभिमतामंतव्या नषोडशात्मकंपुरुषं तदितिपाठेस्थूलशरीरापेक्षयाछीबत्वं भूतानिसूक्ष्माणिमहांतिमहत्तत्त्वानिभुक्तावशिष्टकर्मसहितानीति बहुत्वंप्रतिपुरुषंमहदादीनांभिन्नत्वप्रतिपादनार्थं तेनतत्तत्पुरुषीयासूक्ष्मबुद्धिरेवकर्माश्रयस्तदुपलक्षितोऽहंकारश्चेतिज्ञेयं ॥ १२ ॥

Digitized by Google